

LUKÁCS GYÖRGY: MAGYARORSZÁG ÉS FRANCIAORSZÁG

Magyarország, noha nagy távolságok, közbeeső birodalmak és országok választják el Franciaországtól, mégis a történelem folyamán sokszor került vele összeköttetésbe. Magyarok és franciák között szinte állandóan szívélyes volt a viszony és az érintkezés, s ha a történelem folyamán néha szembe kerültek is egymással, ez a szembe kerülés tulajdonkép nem a nemzetek ellentétét jelentette, hanem dinasztikus és hatalmi szempontok visszahatása volt. A francia és a magyar nép jelleme sok közös vonással bír. Mélyen érző, élénk, szenvedélyes, hazaszerető mind a két nép és ideáljaik is nagyobbára közösek. A nemzeti jellem hasonlatossága és a felfogások rokonsága szilárd reményeink szerint mihamarább át fogja hidalni azt a szakadékot, amelyet a világháború tornádója a két nemzet közé ékelt.

Egy röpké tekintetet akarok vetni az alábbiakban a történelem azon különböző szakaira, melyekben a francia-magyar összeköttetés élénkebb volt s amelyekből jelentékeny kölcsönhatás alakult ki a két nemzetre.

A magyar nemzet alig hogy elfoglalta azt a helyet a Közép-Duna mentén, melyen ezer év óta él és fejlődik, vallási és politikai intézményeiben a nyugathoz csatlakozott. A kereszténység felvétele fokozatosan elsimította az ellentéteket a magyarok és nyugati szomszédaik között, s ugyanakkor a királyság megalapítása megadta az erős közjogi kapcsolatot,

mely az új hazát és a nemzetet a szétbomlás veszedelmétől megóvta. Nemzeti történelmünk ezen dicsőséges korszakának hőse *Szent István*. Ővé az alaptevés örök érdeme. István középkori keresztény király volt, telítve a keresztény egyház magasztos eszméitől, abban a szellemben, amint azokat a bencések cluny-i kolostorában magyarázták.

A cluny-i kolostort Maçon mellett Burgundiában 909-ben Vilmos aquitániai herceg alapította, olyformán, hogy a kolostor egyenesen a szentszék védelme és fenhatósága alatt álljon. E rendkívül buzgó, vallásos korszakban a *cluny-i szerzetesek* szigorú fegyelme és vallásos buzgósága elismerésre készítette és az aszkézis szellemével töltötte el a nyugati kereszténységet. István a clunyota reform alapján álló *francia bencésrend* szellemében szervezte meg a magyar keresztény egyházat, függetlenül a külföldi hatalmi beavatkozásoktól és sietett az általa megteremtett magyar egyház számára a szentszék szentesítését kieszközölni. És, hogy a magyar állam önállósága is nyíltan kifejezésre jusson, István Rómába küldött követe, Asztrik apát az egyházi intézkedések megerősítésén kívül István számára *az állami önállóság* szimbólumát: a *királyi koronát* is kérte. II. Sylvester pápa elküldette apostoli áldását és a koronát is, mellyel István magát 1000. év augusztus 15-én Esztergomban királlyá koronáztatta. Ezzel külsőképen is kifejezésre jutott, hogy a magyar nemzet belépett a nyugateurópai keresztény népek társadalmába, mint ennek a társadalomnak önálló tagja. A korona pedig, mint a nemzet szent ereklyéje, minden időkre az önálló magyar államiság kifejezőjévé lett.

II. Sylvester, kitől István a koronát kapta, e kor történetének egyik legkiválóbb alakja volt. Aquitániában, Dél-Franciaországban, Aurillac helységben született, a bencések Saint Géraultról nevezett kolostorában nevelkedett, nagy tudományos műveltségre tett szert, egyaránt kitűnt tiszta, lendületes szónoki művészete, matematikai és csillagászati képzettsége és klasszikus műveltsége által. Az egyház egyetemes történetében, de a magyar nemzet történetében is mindenkorra glória övezi nemes egyéniségét. A magyarok nem is mulasztanak el alkalmat, hogy tiszteletök adóját II. Sylvester pápa emlékezetének le ne rójják. Legutóbb is 1923-ban a népszövetségi ligák uniójának Lyonban tartott közgyűlése alkalmával az ott megjelent magyar kiküldöttek magyar nemzeti színű szalagokkal ékített díszes koszorút ajánlottak fel Sylvester pápa sírjára, amely koszorúnak elhelyezését a lyoni érsek szíves készséggel vállalta.

Hazánknak Franciaországgal való kapcsolatai megújultak az Árpád-házból származott egyik kiváló királyunk, III. Béla (1172-1196) idejében. III. Béla király *Châtillon Anna* antiochiai hercegnőt vette nőül és ezen házasságából hét gyermeke származott. A Chatillon-család rokonságban volt a francia királyi házzal. A Châtillon családból származott II. Orbán pápa, valamint a szentté avatott Châtillon Károly, Bretagne her-

cége is. Anna királyné atyja, Châtillon Rajnáid a Szentföld visszafoglalásával Antiochia székhellyel alapított fejedelemség trónjára jutott.

III. Béla király és hitvese Châtillon Anna a Székesfehérvárott Szent István király által emelt és a Szent Szűzanyáról nevezett nagyszerű bazilikának sírboltjában, a magyar királyok temetkezési helyén voltak eltemetve. A török háborúk idején a törökök előbb kifosztották, majd a lángok martalékául dobták a magyar királyoknak ezt a koronázó és temetkező templomát. Azokat a kőkoporsókat azonban, melyekben III. Béla és Châtillon Anna tetemei voltak, a XIX. században tartott ásatások alkalmával feltalálták, és Ferenc József király III. Béla királynak és Anna királynénak csontjait és ereklyéit Budapestre szállíttatta, ahol azok 1898. évi okt. 21-én országos gyászünnepély keretében a budavári koronázó-templom Szent Háromság kápolnájában díszes szarkofágban újból örök nyugalomra helyeztek.

Châtillon Annának 1184-ben bekövetkezett halála után III. Béla király újból megnősült, és pedig ismét Franciaországból, nevezetesen nőül vette VII. Lajos francia király leányát, Margitot. A párizsi nemzeti könyvtár őriz egy kéziratot, mely érdekes világot vet a magyar királyság pénzügyeire III. Béla korában. Ez a kézirat, mely felsorolja a magyar király jövedelmeit és a francia udvar tájékoztatására szolgált, minden valószínűség szerint akkor készült, midőn III. Béla király *Margit francia királyleányt* nőül kérte. Kitűnik a jövedelmek sokféleségéből, hogy a magyar király e korban a leggazdagabb európai uralkodók közé tartozott.

III. Béla maradandó emlékü intézkedése *a ciszterci rend behívása francia földről*. Cisteaux (Cistercium), Pontigny (Pontiniacum), Clairvaux (Clara-Vallis), Acey, Trois Fontaines városokból, illetőleg kolostorokból francia ciszterci szerzeteseknek hazánkba telepítésével alapította III. Béla király az egeresi, zirci, szentgotthárdi, pilisi és pásztói ciszterci apátságokat s azokat gazdag javadalmazással látta el. Az ily módon betelepített cisztercieknek nemzetünk művelése terén szép feladat jutott osztályrészül. A ciszterci rend a lelki és erkölcsi élet művelése mellett a földművelést vallotta elsőrendű feladatának. Hazánkban is a ciszterciek, kik állandóan fentartották az érintkezést franciaországi rendtársaikkal, századokkal vitték előbbre a mezőgazdaságot, minden kolostornak egy-egy nemzetgazdasági iskolája volt, saját jobbágyaik s a vidékbeliek tőlük tanulták el a földművelés, gyümölcstenyésztés és kertészet fejlettebb rendszereit és az állattenyésztés helyesebb módját. A cisztercieknek a hazai képzőművészetek terén is kiváló érdemeik vannak, amennyiben ők hozták Franciaországból hazánkba a csúcsíves építkezést.

III. Béla királynak különösen második házassága mind bensőbbé tette a viszonyt hazánk és Franciaország között. Mind többen látogatnak

FRANCIA-MAGYAR KAPCSOLATOK I.

Gróf Bercsényi László, Franciaország marsallja

(A Történelmi Képcsarnokban levő Latik-féle másolatról)

el a párizsi egyetemre, honnan a francia műveltség színvonalán érkeznek haza és viszik előbbre fejlődésünket. De a nyugatiak is szívesen felkerekedik a magyar király udvarát, különösen amióta III. Béla király a III. kereszties hadjárat átvonuló lovagjait vendégszeretetének teljességében részesítette. így nagyobb számban telepedtek le francia lovagok is hazánkban. Ezek közé tartozott Beaujeu Richárd is, kit a király nagyon megkedvelt s birtokkal és kitüntetésekkel ajándékozott meg. Beaujeu Richard Esztergomban hunyt el és síremlékét a következő felírással jelölték meg:

Cy gitt (sous) cette pierre dure
 Un Chevalier qui aimoit droiture
 Richard de Beaujeu en Beauplois
 Venu d'illustre sang Gaulois.
 En sa vie bien combattit
 Au nom du Seigneur Jesus Christ.
 Il eut pour bien servir Hongrie
 L'écu ala belle armoirie
 Pair (?) le bouter (?) lés (?) son Lion.
 Du noble Roy eut ce guerdon.
 Prions que son ame repouse
 Aussi celle de son épouse
 Qu'on disoit Sabine Bascai
 Dons Jesus faites eu Mercy.
 Leur Corpu a pris Sainte Marie
 En sa Maison a Strigonie
 En l'an mil deux cent et dix
 Bon Dieu onore leu Paradis.

Magyarul: Itt nyugszik ezen kemény kő alatt egy lovag, aki szerette az egyenességet. Beaujeui Richárd Beauploisból, előkelő gall származású. Életében vitézül harcolt az úr Jézus Krisztus nevében. Mivel derekasan szolgált Magyarországot, szép címerű címerpajzsot kapott – (ágassal, rutakoszorúval, oroszlánal – megsebzti az oroszlánját) – a nagylelkű királytól jutalmul. Imádkozunk az ő és felesége nyugalmáért, akit Bascay Szabinának hívtak. Édes Jézus, légy irántuk kegyelmes! Testüket Szűz Mária befogadta házába Esztergomban, az 1210-ik esztendőben. Jó Isten, nyisd meg nekik a mennyországot!

Történelmünknek francia vonatkozásai közül legdicsőségesebb a francia eredetű *Anjou-házból* származott két nagy uralkodónknak, *Róbert Károly* és *Nagy Lajos* királyainknak korszaka.

FRANCIA-MAGYAR KAPCSOLATOK II.

Nagy Lajos kora. (Lotz Károly festménye)

Az Anjouk meghívattatásukat a magyar trónra a pápák támogatásának és főleg annak köszönheték, hogy az Árpád-ház leányági leszármazottai voltak. Róbert Károly király (1307-1342) V. István Árpád-házbeli királynak leányágon való dédunokája és VIII. Lajos francia királynak ugyancsak dédunokája volt. Róbert Károlyt a magyar trónon fia, Nagy Lajos (1342-1382) követte.

A két nagy Anjou király hatalmas alkotó munkát végzett. Uralkodásuk hazánk történetének egyik legragyogóbb korszakát foglalja magában. Nemcsak az Árpádok kihaltával bekövetkezett bomlás útján állították meg az országot, hanem az elavult intézményeket időszerűen megreformálva biztosították a jövő fejlődését. Helyreállították a királyi tekintélyt és a jogrendet s az országot a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem istápolásával gazdaságilag is regenerálták. A rendezett, belsőleg megerősödött, nagy erőforrásokkal rendelkező ország tekintélye kifelé is meggyarapodott annyira, hogy hazánk nagyhatalommá lett, amely nyugat felé is kellő súllyal tudott fellépni, amikor a dinasztia vagy az ország érdeke úgy kívánta.

Nagy Lajos alatt emelkedett a magyar király hatalma a tetőpontra. Birodalmának határait három tenger – az Adriai-, a Fekete- és a Keleti-tenger – mosta és miután Nagy Lajos lengyel király is volt, két nagy nemzet egyesült kormánypálcája alatt. Az Anjouk nagy koncepciójú uralkodók voltak, akiknek jelentékeny részük volt abban, hogy hazánk elérkezhetett fennállásának első ezredik évéhez. A hálás magyar nemzet az Anjou-házból származott két nagy királynak emlékét a Magyarország ezeréves fennállása alkalmából Budapesten, emelt nagyszabású millenáris emlékmű keretében örökítette meg.

A mohácsi vész (1526) után Magyarország a királykérdésben kettészakadt. Két királya is volt, az egyik nemzeti király, Szapolyay János, a másik pedig a Habsburg-dinasztia magyarországi megalapítója, I. Ferdinánd. A két király között folytonos versengés dúlt és az országot polgárháború pusztította. I. Ferenc francia király ebben a versengésben János király mellé állott és vele formális szövetséget is kötött. Majd a XVI. század folyamán a törökök Magyarország egy részét uralmuk alá hajtották s így keletkezett a Magyarországtól elszakadt és a török szultán szuverenitása alá került erdélyi fejedelemség (1542-1691) mint külön keleti magyar állam, míg Felső-Magyarország megmaradt a Habsburg-császárok, mint magyar királyok uralma alatt. A XVI. és XVII. század folytonos háborúskodásai során az erdélyi fejedelmek a Habsburg-uralomtól teljesen függetlenítték magokat, de a törökökkel szemben is majdnem teljes önállóságra tettek szert, noha az erdélyi országgyűlés által meg-

választott fejedelem megerősítése a szultán fenntartott joga volt és a fejedelemség a szultánnak adót fizetett.

Az erdélyi fejedelmek – részben a törököktől is segítve – folyton arra törekedtek, hogy a Habsburg-uralom alatt maradt Magyarországot is elhódítsák a Habsburgoktól, akikkel állandó ellenségeskedésben állottak. Minthogy pedig Franciaország is állandó ellentétben volt a Habsburgokkal, Franciaország és Erdély között sűrű diplomáciai tárgyalások folytak, amelyek időnkint szövetséges viszony alakját is öltötték. Így 1643-ban úgy Franciaország, mint Svédország I. Rákóczi György erdélyi fejedelemmel szövetségi szerződésre lépett, amely szövetségi szerződés csakhamar megszűnt, mert Rákóczi békét kötött a császárral. Majd 1677-ben a francia király és Apafi erdélyi fejedelem, valamint a magyarországi elégedetlenek között újabb szövetségi szerződés jött létre, amely 1683-ig tartott.

Ezen az időn túl nem volt többé formális szövetség Franciaország és Erdély között, ellenben *Thököly Imrénének* és különösen *II. Rákóczi Ferenc* fejedelemnek a Habsburgok ellen folytatott nemzeti küzdelmei jelentékeny támogatásban részesültek a Habsburgok nagy ellensége, *XIV. Lajos francia király* részéről, akinek rokonszenve egyik fő tényező volt abban, hogy *II. Rákóczi Ferenc*, midőn az általa vezetett dicsőséges magyar szabadságharcot a Habsburg-császárság túlereje végleg elgáncsolta, nemcsak, hogy nem kereste a császárral való kibékülést, hanem engesztelhetetlenül kitért a császáriak részéről megkísérelt minden közeledés elől. Török, orosz és lengyel támogatásban, de legfőképp *XIV. Lajos francia király* támogatásában fogytig bízott *II. Rákóczi Ferenc*, még száműzetésének legkeservesebb idejében is. Száműzetésének első szakát megédesítette franciaországi tartózkodása (1713-1717), mely alatt *XIV. Lajos király* nagy tiszteletben tartott vendége volt. *Rákóczi* benső ragaszkodással viseltetett *XIV. Lajos* iránt, akit a világtörténelem egyik legnagyobb alakjának tartott. A napkirály elmúltát a vérbeli franciák közül is kevesen gyászolták oly mélységes érzelmekkel, amilyenekkel *II. Rákóczi Ferenc* volt iránta eltelve. *XIV. Lajos* elhunytával *Rákóczi szerencse*csillaga is *végleg* lehanyatlott és, bár a török szultán hívására Törökországba távozott, hogy ott a magyar szabadság kivívására hadsereget szervezzen a Habsburgok ellen, a körülmények nem engedték hő vágya teljesedését s szomorú számkivettségben fejezte be dicsőséges és viszontagságos életét. *Rákóczi* emigráns társai közül többen telepedtek meg Franciaországban és *Rákóczi fővezérének*, gróf *Bercsényi Miklósnak* fia, gróf *Bercsényi László* második hazájában, Franciaországban a katonai pályán legmagasabbra emelkedve, Franciaország marsallja lett. *Gróf Bercsényi László*, aki ma is francia földben, Luzancyban nyugszik, a

tulajdonképpen megszervezője a *francia huszárságnak*, amelynek ezredeit leginkább magyarok állították fel; ilyen huszárvezredeket létesítettek nevezetesen: Deák Pál, báró Rátkay György, a Desseffyék, gróf Esterházy Bálint, Poloreczky András, gróf Esterházy Bálint László és maga gróf Bercsényi László és fia gróf Bercsényi Ferenc.

*

Mikor Franciaországban a XVIII. század közepe táján végzetes harc indult meg *a középkor eszmevilága és állami és társadalmi berendezkedése* ellen, e mozgalom hullámcsapásai elérték hazánkat is, hol ebben az időben a francia nyelv és irodalom ismerete nem szorítkozott a főrangú körökre, hanem kultiválva volt a nemzet minden műveltebb rétegében. Katolikus szerzetesek és protestáns prédikátorok, katonatisztek és falusi főnemesek magyarra fordították a francia remekműveket, melyek termékenyítő és ébresztő hatást gyakoroltak, amennyiben egyszerre szembe-tűnővé tették irodalmi és politikai hátramaradottságunkat és felköltötték a vágyat nemzeti irodalmunk fejlesztésére és politikai intézményeink reformjára. A történelem azt tanúsítja, hogy a felvilágosodási törekvések minden időben a nemzeti nyelvek kultuszát termelik ki magukból. Ez történt nálunk is. A felvilágosodás, a tökéletesedés, a haladás eszméje kitermelte a magyarnyelvű irodalmat, mert a hivatottak úgy fogták fel, hogy csak ezen az úton lehet a magyar nemzetet az emberiség szüntelenül tökéletesedő kultúrájának részesévé tenni. Az első nagy nemzeti reformátornak, kinek nevéhez fűződik az új magyar szépirodalom megszületése, Bessenyey Györgynek szemei előtt az előrehaladott és művelt francia nép és nyelv lebegett. Akadémiát tervezett a magyar nyelv és irodalom ki-művelésére, és az írók és fordítók lelkes csoportja sorakozott köréje. A műveltebb magyarság tudatára jutott elmaradottságának, meglátta, hogy van haladás, fejlődés, élet Magyarországon kívül is és hogy ebbe bele kell illeszkednie.

De nemcsak a hazai irodalomra hatott frissítőleg a felvilágosodás szellője. Montesquieunek az „*Esprit de Lois*”-ban lefektetett alkotmányos politikai elmélete, Rousseau *Contrat Social* ja és a forradalom ideológiája lényeges befolyást gyakoroltak a magyar nemzet politikai gondolkozására is és a demokratikus egyenlőségi eszme annyira átítatta a nemzet széles rétegeit, hogy II. József császár (1780-1790), midőn az egyház hatalmának és a nemzeti kiváltságoknak hadat izent, nem találta egészen készületlenül a közszellemet, úgy az arisztokrácia, mint a köznemesség sorai-ban jelentékeny volt azoknak száma, kik József császár reformjait örömmel üdvözölték. De a köznemesség nagy tömege József császár minden újításának ellene szegült, mert az alkotmány sáncai között egészen jól érezte magát és nem tudta belátni, miért kellene onnan kivonulnia vagy

másokat oda befogadnia. Szentségtelen merényletnek tekintették azon jogok és kiváltságok érintését, melyeket őseik verőkkel szereztek és a szent királyok megerősítettek.

II. Józsefnek a német nyelv meghonosítására célzó törekvései azonban azokat is felingerelték ellene, akik a szabadelvű haladás legbuzgóbb hívei voltak, de egyúttal a magyar nemzetiség ügyéért lelkesedtek. Így történt meg aztán, hogy II. József hirtelen bekövetkezett halálával szabadelvű reformjai is, melyeket különben nagyrészen ő maga vont vissza halálos ágyán, végleg megbuktak és azok bukását még a liberális elemek sem sajnálták.

II. József utóda, II. Lipót lelkesedett népeinek javáért, ő is korának színvonalán állott. Montesquieu tanítványának vallotta magát. Azonban a felvilágosodott király eszméinek megvalósításában nagy mérséklettel és óvatossággal járt el. Csak annyit kívánt az országgyűléstől, hogy az adózó nép terhein könnyítsen, a jobbágyoknak a személyes szabadságot és a javaikkal való szabad rendelkezést biztosítsa, végre a kormányzések alsóbb hivatalait a nem nemesek előtt is nyissa meg. A rendek a királyi kívánatokat készséggel teljesítették. Egyúttal a reformok tanulmányozására országos bizottságokat küldöttek ki.

II. Lipótnak kétéves uralkodása után váratlanul bekövetkezett halála súlyos csapás volt népeire, mert I. Ferenczel a reakció és a tespedés hosszú korszaka következett be.

Ferenc király (1792-1835) a trón és az állam biztonságát fenyegető merényleteket látott a demokratikus szellemű irodalmi termékekben s kezdetét vette azok elkobzása, a szerzők és kiadók megbüntetése. Megindult a cenzorok kíméletlen munkája, mely nemcsak arra szorítkozott, hogy a szabadelvű munkák kinyomtatását megakadályozza, hanem gátat vetett a külföldön nyomtatott demokratikus irányú könyvek behozatalának és elterjedésének is.

Ebbe az időbe esik a *Martinovics-féle* szomorú véget ért *összeesküvés*. Ugyanis a párizsi jakobinusok klubja, mely Európaszerte a forradalmi propagandák tervezésével foglalkozott, ennek a propagandának az ausztriai ház uralma alatt álló országokban és főleg Magyarországon való megszervezésével a francia forradalom eszméivel telített Martinovics Ignác apátot bízta meg és őt e végből Démocrite Montagne álnévvel ruházta fel. Martinovics titkos társaságok alakításához kezdett, hogy ezek útján a fennálló kormányforma megbuktatását és független magyar köztársaság alakítását elősegítse. Kidolgozta az alkotmányt is, melyet a köztársasági Magyarországnak szánt, összesen hetvenöt egyénről tudunk, akik a titkos társaságok tagjai voltak. A titkos társaságok megalakulásától azok fölfedeztetéséig alig három hónap folyt le. Martinovicsot és tár-

sait elfogták, pörbe vonták és részben halállal, részben pedig évekig tartó súlyos börtönnel büntették (1795).

A Martinovics-féle összeesküvés felfedezése és kíméletlen megtorlása gyászos utóhatásokat váltott ki a nemzet életében. Hatalmas fegyvert kaptak kezeikbe azok, akik a középkor állami és társadalmi rendjének fenntartásáért küzdöttek. Az uralkodót és az udvart, a klérust és a kiváltságos rendeket most már könnyen meg lehetett győzni afelől, hogy nem hiú agyrem az a félelem, hogy Magyarország is a francia forradalomhoz hasonló vészes törekvések és véres jelenetek színhelyévé válhatik. Ily vesztéllyel szemben az volt a felfogás, hogy a franciák ellen viselt háborút végső erőmegfeszítéssel tovább kell folytatni és továbbra is ki kell tartani a szabadelvű irányzatok erőszakos elnyomásában. Pangás és hanyatlás állott be. A sajtót a cenzúra szigorú bilincsekbe verte, minden szabadabb nyilatkozatot forradalmi merényletnek bélyegeztek. Az országos bizottságok reformmunkálatai félretétettek. Az uralkodó nem respektálta a magyar ősi alkotmányt sem. E mellett a francia háborúk által követelt áldozatok és a nyomukban járó pénzválság az anyagi jólét alapjait is megingatták.

Ilyen viszonyok közepette bocsátotta ki *I. Napoleon* francia császár, aki már Bécsset is elfoglalta, 1809. évi május 15-én Schönbrunnban kelt és a magyar nemzethez intézett proklamációját. „Semmit sem kívánok én tőletek – úgymonda a francia császár – egyedül csak azt akarom látni, hogy szabaddá, valósággal független nemzeté legyetek. Ausztriával való szövetségek volt a ti szerencsétlenségtek fő oka. Ausztriáért folyt a ti véretek messze országokban és legbecesebb javaitok büntetlenül annak örökös tartományai miatt voltak feláldozva, úgy nézték hazátokat, mint valamely meghódoltatott tartományt. Szereztétek vissza nemzeti léteteket. Válasszatok olyan királyt magatoknak, aki érettetek országoljon, közöttek lakjék és akit katonáitok vegyenek körül. Gyülekezzetek össze Rákos mezéjén, tartsatok ott nemzetgyűlést és adjátok tudtomra végzéseiteket!”

Napoleon jól tudta, mennyire szíven fekszik a magyarnak hazája függetlensége és ha nem várt is e lépéstől közvetlen eredményt, legalább annyira számított, hogy a magyarok ellen gyanakodást kelt a bizalmatlanságra hajló Ferenc császárban és ezáltal gyöngíti ellenségét. A proklamációnak azonban nem lett fogamatja. A nemesség és a klérus, amelyek a forradalmi eszmék terjesztőjét látták Napóleonban, azért viselkedtek tartózkodóan, mert rettegetek a forradalom nyomában járó jobbágyfelszabadítástól. De a nemzeti érzületre hivatkozás sem nyerhette meg a kedélyeket Napoleon számára, mert Spanyolország példájában látták, mily könnyen bánik el Napoleon a nemzeti önállóság eszméjével és így

tőle nem kevésbé féltették nemzeti önállóságukat, mint a már meggyökerezett Habsburg-háztól.

A franciák látva, hogy a magyarok nem tántorodnak el királyuktól, mint ellenség léptek hazánk területére. A francia hadak győzedelmeskedtek, noha jelentékeny veszteségeik is voltak. A hazánk területén folyt napóleoni harcok azonban a franciák ellen sohasem váltottak ki keserű emléket a magyarság soraiban. Ellenkezőleg, Magyarország nagy tiszteletben tartotta a francia hősi halottak emlékét, aminek eklatáns kifejezése az a díszes emlék, amelyet Pécsen az ott eltemetve levő francia elesetteknek emeltek. Az emlék leleplezése 1908. évi május 24-én országos ünnepély keretében történt, amelyen a francia kormány is képviselve volt.

*

A magyar nemzet a XIX. század első negyedében a dermedtséghez hasonló állapotban, mintegy érzéketlenül viselte a csapások súlyát és tűrte a császári udvar által alkotmányán ejtett sérelmek hosszú sorozatát. És egy újabb negyedszázadnak kellett elteltie, míg a nemzet elkeseredett küzdelmek árán 1848-ban kivívta a jogegyenlőségnek, a közteherviselésnek, a gondolat- és sajtószabadságnak a francia forradalomban diadalra jutott nagy eszméit.

Az 1848. évi reformoknak azonban csak rövid ideig örvendhetett a magyar nemzet, mert végzetes ellentétbe jutott a Habsburg-dinasztiával. Dicsőséges szabadságharcát az Ausztria által segítségül hívott orosz túlerő leverte és nyeregbe segítette a szomorú emlékü osztrák abszolútizmust, amely csak 1867-ben ért véget, midőn a nemzet uralkodójával kibékült és létrejött a kiegyezés műve, mely az osztrák-magyar monarchia struktúráját az osztrák és a magyar állam paritása alapján állapította meg.

Alig indult meg a dualisztikus monarchia gépezete, kitört az 1870-71-iki francia-német háború, melyben az osztrák-magyar monarchia semleges maradt. Magyarországon azonban a franciák viszontagságos sorsa nagy rokonszenvet váltott ki, amelynek a parlamentben is hangot adott Irányi Dániel, a képviselőház kiváló tagja és az ellenzék egyik vezére 1871 január 28-án a kormányhoz intézett interpellációjában. Ez a nevezetes interpelláció szószerint következőleg hangzott el:

„A tegnapi és mai lapok azt a hírt hozták, hogy a francia nemzet védelmi kormánya a német császári kormánnyal békealkudozásokat kísérelt meg és hogy a német császári kormány a többi feltételek között azt is követelte, hogy Elzász és Lotharingia engedtesse át. Ez a föltétel úgy a népjoggal, mint az európai általános érdekekkel ellenkezik. Ellenkezik a népjoggal, mert ez a hódításokat határozottan kárhoztatja, kárhoztatja különösen akkor, mikor a meghódított tartomány lakosai a hódítókhoz át-

pártolni nem akarnak. Már pedig, hogy Elzász és Lotharingia lakosai testestől-lelkestől Franciaországhoz szítnak, – úgy hiszem – kétséget nem szenved. De ellenkezik ezen föltétel az európai államcsalád érdekével is, mert ahelyett, hogy a békét állandóvá tenné, újabb bonyodalomnak s egy alkalmasint még nagyobb mérvű háborúnak csíráját rejténé magában. Ennélfogva vagyok bátor azt a kérdést intézni a miniszterelnök úrhoz: szándékozik-e a kormány – a többi semleges hatalmakkal egyetértőleg – békés diplomáciai úton a német császári kormánytól odahatni, hogy ezen követeléstől elállva, jogos és méltányos föltételek alapján kössön békét a francia védelmi kormánnyal? Én barátja vagyok a német egységnek, barátja a német császársággal való szövetségnek, de ezen óhajtás – úgy hiszem – nem zárja ki azt, hogy midőn a követelés, melyet a német császárság a francia köztársaság irányában tesz, jogtalan, ellene diplomáciai úton barátságos módon felszólaljunk úgy a monarchia, mint általában az európai béke érdekeinek megóvása végett. Ennélfogva remélem, hogy a kormány e tekintetben köteletségét annál is inkább teljesíteni fogja, mert kell, hogy meg legyen győződve arról, miszerint e részben Magyarország közvéleményével találkozik.”

Gróf Andrassy Gyula miniszterelnök 1871 február 20-án erre az interpellációra adott válaszában utalt arra, hogy az angol királynő trónbeszédében kijelentette, hogy kormánya ismételen sikertelenül tett közvetítő javaslatokat a hadviselő feleknek. Ily viszonyok között a monarchia részéről a közvetítés megkísérlése annál inopportunusabb lenne, mert erre egyik fél részéről sem lett felszólítva.

Irányi Dániel erre kijelentette, hogy nincs megelégedve a miniszterelnök válaszával, mert amidőn oly fontos kérdés, mint az államok integritása és az európai egyensúly forog fenn, oly állam, mely nagyhatalmi állást foglal el, egyik vagy másik fél felszólítása nélkül fel van hatalmazva, sőt kötelezve van a közvetítésre. „Ha sikertelen is fölszólalásom - folytatta Irányi – azzal vigasztalom magamat, hogy oly ügyben szólaltam fel, mely az egész Magyarország, az egész művelt Európa rokonszenvét bírja. Nem volt sikere az 1831-iki országgyűlésnek sem Lengyelország feldarabolása ellen tett felszólalásával, hanem azért büszkén hivatkozik a jelen nemzedék azon férfiakra, kik azon szerencsétlen szomszéd nemzet feltámadása mellett állást foglaltak. És büszkén fog az utókor hivatkozni arra, ha az én csekély szavamnak nem is lenne egyéb haszna, hogy a magyar törvényhozásban voltak férfiak és azt hiszem, számosan, kik a szerencsétlen francia nemzet mellett felszólaltak!”

Ebben az epizódban különösen tanulságos, hogy Irányi Dániel magyar képviselő már 1870-ben a népek önrendelkezési jogát hirdeti. Különbözik pedig úgy ebből a felszólalásból, mint számos törvényhatóság hasonló felfogástól áthatott feliratából, amelyeket az országgyűléshez intéztek,

kitűnik, hogy a magyar nemzet mily melegen érzett a francia nemzettel szerencsétlenségében.

A magyarságnak a franciák iránt érzett rokonszenve akkor sem csökkent, amidőn az európai konstelláció egyfelől a hármasszövetség, másfelől a hármasszövetség megalakulására vezetett. Társadalmilag változatlanul szívélyes és közvetlen maradt a kapcsolat franciák és magyarok között. S midőn a *világháború* szörnyűségei vihara kitört, Magyarország a területén maradt francia állampolgárokkal szemben semmi megtorló rendszabályt nem alkalmazott, sem szabadságukban, sem foglalkozásukban, sem kenyérkeresetükben őket nem gátolta. A világháborút lezáró békekötés idejében mély fájdalommal töltötte el a magyar lelket az, hogy a franciákat a magyarság katasztrófája teljesen hidegen hagyta. De a magyarság ezért nem a franciákat okolja, mert jól tudja, hogy a világháború franciái Magyarországot csupán az ellenséges propaganda szemüvegén keresztül láthatták s így szükségkép torz képet kellett magoknak alkotniuk Magyarországról. A magyarság hő vágya, hogy Franciaország Magyarországot a maga igaz mivoltában ismerje meg. Az igazságnak ettől a propagandájától várjuk azt, hogy a franciák régi rokonszenvét sikerülni fog nemcsak visszanyernünk, hanem azt állandóan biztosítanunk is a magunk számára.

